

Роман Ковівчак

На територію України неодноразово приходили загарбники. Ворог намагався всіляко стерти наш народ з лиця землі як самостійну націю. Найбільш гостро це проявлялося в XIX-XX ст. Проте виявилось, що не так легко знищити дух нації. І важливу роль у підтримці й розвитку патріотичного духу відіграли два потужні соціальні стани – духовенство й селянство. Тогочасне село було оплотом української культури й мови, та існувала водночас серйозна проблема з освіченістю народу. І ось у XIX столітті на Галичині розпочався просвітницький рух, основним рушієм якого було духовенство УГКЦ.

Для боротьби з неосвіченістю передусім потрібні навчальні заклади. Тоді на території Галичини була мала кількість українських шкіл. Тому, як тільки тодішня державна влада дала дозвіл на заснування в громадах шкіл і дозволила провадити навчання українською мовою, у багатьох селах почали будувати шкільні будинки. За цей час завдяки зусиллям священнослужителів було створено велику кількість парафіяльних шкіл. А для того, щоб предмети велися українською мовою і в українському дусі, було засновано дяко-учительський інститут, котрий займався підготуванням українських учителів.

Після того як створили місце для навчання, постало питання, з яких підручників будуть викладати дітям. Натоді був великий брак української літератури, не говорячи вже про граматики та букварі. Це й стало причиною того, що священники почали складати граматику української мови, букварі, читанки, катехизми та іншу світську й релігійну літературу рідною мовою для потреб українських шкіл та парафіян. Велику роль у просвітництві українського народу зіграли такі греко-католицькі священнослужителі, як владика Іван Снігурський, о. Іван Могильницький, о. Маркіян Шашкевич та багато інших.

Крім творення нового, священники займалися відродженням українського культурного минулого. З-під пера духовних осіб виходили короткі нариси історії України, історія

української літератури, а також переклади «Слова о полку Ігоревім», оповідання, вірші та драми.

Водночас священнослужителі усвідомлювали, що книги простому люду придбати непросто. Тому вони почали створювати читальні, де люди могли б скористати з наданих їм книг. Також важливим є те, що отці активно виступали проти спроб польської влади запровадити латинський алфавіт для українського письма. Цим вони оберігали українську абетку, розуміючи, що вона підкреслює нашу особливість, як народу.

Свою увагу священники звертали також на театр і музику. За розвиток театру взявся о. Іван Озаркевич, який поставив у Коломиї першу виставу та заснував театральний гурток. Таким чином він допоміг розквітнути українському театрові. Для розвитку музики духовні особи створювали музичні школи, які відігравали важливу роль у розвитку музичної культури на Галичині. У результаті Україна отримала талановитих музикантів та композиторів, серед яких були й священники, наприклад: І. Лаврівський, Т. Рутковський, М. Вербицький. Останній відомий тим, що є автором музики державного гімну України «Ще не вмерла Україна». Також отці, щоб не втратити народну творчість, ходили по селу та збирали пісні, які пізніше видавали в збірках.

Діяльність духовенства не обмежилася лише культурним та освітнім розвитком народу. Натоді була велика проблема зі зловживанням алкоголю. І греко-католицькі священники намагалися знайти вихід із цієї ситуації. Урешті по селах почали утворювати братства тверезості, які пропагували життя без алкоголю. Вони були доволі ефективними. Подекуди цілі села переставали вживати алкоголь. Таким чином отці здійснили величезний внесок в антиалкогольну пропаганду протягом XIX століття .

Своїми зусиллями греко-католицьке духовенство XIX ст. заклало міцний фундамент для наступних поколінь діячів просвітницького руху. Одним із них у XX ст. став митрополит Андрей Шептицький. Цей великий муж намагався якнайкраще зорганізувати священнослужителів для розвитку українського народу. На заклик Митрополита при парафіях починають створювати товариства, читальні, спортивні організації, школи, громадські магазини, кооперативи й інші установи, потрібні громадам.

Шептицький зосереджував велику увагу на праці з молоддю, адже це майбутнє країни. Він дбав про формування при парафіях системи християнського виховання, розвиток народної освіти, доступної навіть найбіднішим сім'ям. Також Митрополит дбав про

фізичний розвиток молоді, тому створював школи спорту та здорового способу життя, заснував і підтримував молодіжні організації, такі як «Сокіл», «Січ» і «Пласт».

Для семінаристів Кир Андрей організує господарські курси з бджільництва, садівництва, огородництва, кооперації та бухгалтерії. За задумом Митрополита, потрапивши в село, такий священник зможе згуртувати навколо себе людей і навчити їх якомусь ремеслу, одночасно проповідуючи Євангеліє. На практичні курси з огородництва й садівництва запрошували також простих студентів, які зі свого боку поширювали нові знання з сільського господарства чи промислової справи у своїх селах.

Андрей Шептицький давав практичні поради та настанови людям. Він писав послання, у яких навчав людей християнської моралі. Це стало початком видавничої діяльності Церкви. Так християнське віровчення посприяло реформі цінностей, свідомості та світогляду народу .

Також варто згадати, що Митрополит Андрей дав поштовх кооперативному українському рухові. Він здійснював підготовку щодо створення церковної каси та кооперативів. Підтримував фінансову діяльність спілок «Центросоюз», «Маслосоюз», Краєвого пекарського кооперативу «Хлібосоюз», організаторами яких здебільшого були священники .

Водночас Кир Андрей розумів, що потрібно виховувати освічену інтелігенцію для українського народу. Саме тому він виступав у справі створення українського університету у Львові . А також дбав про те, аби щороку талановиті молоді люди їхали на навчання за кордон .

Що ж до політики, то Митрополит старався не надто занурюватися в неї. Водночас керівники провідних політичних партій Західної України мали доволі тісні взаємини з Андреем Шептицьким . Митрополит, як патріот і державний муж, завжди старався допомогти українській дипломатії своїми зв'язками. Завдяки його старанням Ватикан визнав Українську Народну Республіку . Кир Андрей неодноразово виступав перед владою Австро-Угорщини з вимогою, щоб український народ у Галичині трактувати однаково з іншими народами монархії. Також боровся, щоб українці мали голос у сеймі .

Крім того, варто зазначити роль УГКЦ у проголошенні відновленої незалежності України в 1991 р.Б. Цій події передував вихід УГКЦ із підпілля в 1988-91 рр. Цей процес активізувався після того, як в селі Грушів, що поблизу Дрогобича, відбулося чудо Пресвятої Богородиці, яке привернуло увагу всього світу. Ця подія набрала широкого розголосу. Люди вирушали до Грушева всупереч заборонам і перешкодам атеїстичної державної влади. Народ позбувся страху, нав'язаного тоталітарною системою. Розпочалися масові повернення вірних Західної України до УГКЦ. Усе це сприяло піднесенню патріотичного духу і в кінцевому підсумку привело до проголошення власної держави .

Греко-Католицька Церква та її священнослужителі відіграли важливу роль у збереженні й відновленні української державності. Виховані нею особи продовжують творити й розвивати новітню історію України.

Роман КОВІВЧАК, Роль УГКЦ у плеканні української культурно-національної ідентичності в XIX-XX ст. // СЛОВО №3 (87), вересень-листопад 2021